

Dette er kapittel 3 i studieboka
«Det norske samfunnssystemet i slutten av 20. århundret».
Øvrige kapitler kan lastes ned fra
<http://akp.no/ml-historie/pdf/studieboker/>

KAPITEL 3.

KLASSEMOTSIGELSER

I DET NORSKE SAMFUNNET

3.1. Klassene

Dagens Norge et klassesamfunn?

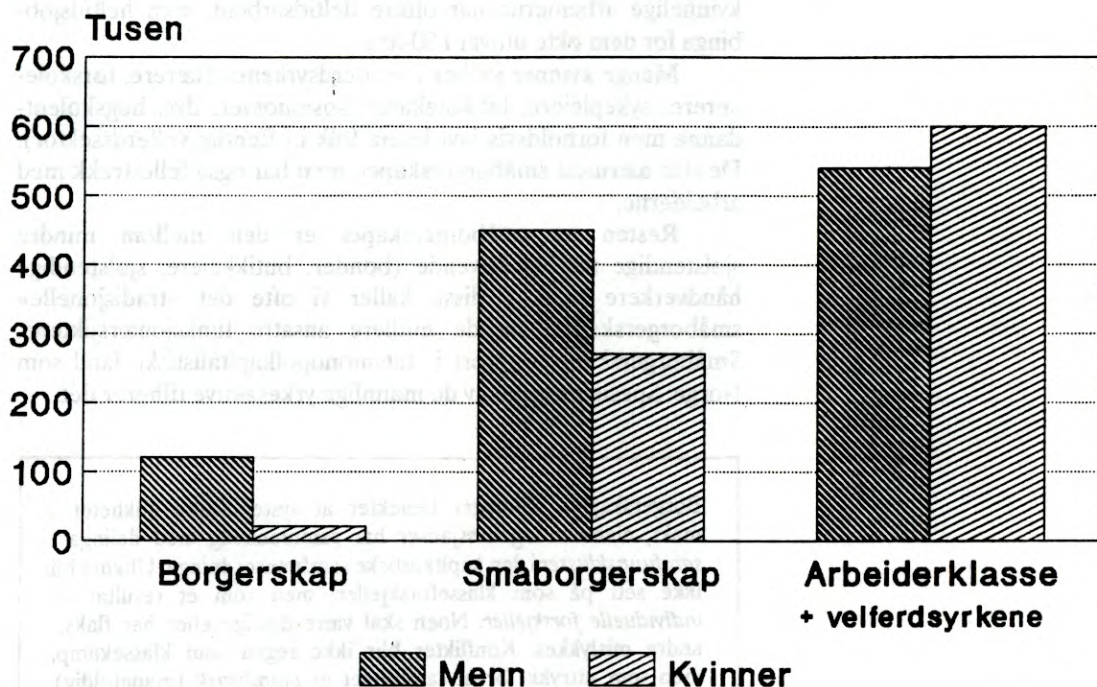
Mange trekk ved det norske samfunnet kan gi opphav til ideer om klasseløshet. Har ikke alle de samme rettigheter, i hvert fall stort sett? Vi kan ofte ikke se forskjell på klassene, slik en kunne før da klesdrakten fortalte hva slags sosiale lag du kom fra. Noen mener at «alle har de samme sjansene». Ingen lov forbyr arbeidere eller døtre av småbrukere å bli direktører eller finansministre. Noen mener det er liten ulikhet, andre at det fortsatt er ulikhet, men det teller ikke fordi vi alle tilhører det samme norske fellesskapet. Vi snakker jo samme språk, heier på det samme kvinnelandslaget i håndball osv.

Slike innvendinger omgår hovedpoenget. *Også i moderne kapitalistiske land som Norge fins det store grupper med motstridende plassering i samfunnsøkonomien og i organiseringa av samfunnet.* Flertallet hverken eier eller har innflytelse over produksjonsmidlene. Bedriftene er organisert i sjefssjikt og underordna, det samme er de offentlige arbeidsplassene. De fleste er underordna og maktesløse, arbeidet deres blir styrt og utnytta av den mektige overklassen.

Alle yrkesaktive deltar altså i den samfunnsmessige arbeidsdelinga, innafor en av de fire økonomiske sektorene vi har beskrevet tidligere. Men folk er knytta til samfunnsøkonomien på helt forskjellige måter. De har ulik *klasse-tilhørighet*. Og posisjonen i samfunnsøkonomien gir opphav til *klasseforskjeller*, i inntekter, formuer, boligstandard, arbeidsforhold, og framfor alt makt.

Samfunnsklassene i 1985

Ca. 2 mill. yrkesaktive menn og kvinner

De tre store samfunnsklassene

I det norske samfunnet på 1900-tallet kan vi skille ut tre store samfunnssklasser. *Borgerskapet* er den herkende klassen som forvalter og styrer de kapitalistiske bedriftene, og som har de sentrale posisjonene i den offentlige makta. *Arbeiderklassen*, de underordna lønnstakerne, er den største samfunnssklassen. *Småborgerskapet* er sammensatt av mindre sjølstendige næringsdrivende, og av lønnstakere i mellomposisjoner i bedriftene og det offentlige. Men samfunnssklassene er ikke klart avgrenset fra hverandre, og hver klasse har mange undergrupper.

Figurene anslår hvor mange av de yrkesaktive som tilhørte disse hovedklassene i midten av 1980-åra, og ser nærmere på hva slags undergrupper de kan bli delt inn i. *Borgerskapet* er et lite sjikt i befolkninga, blant de yrkesaktive er de overveiende menn. Størstedelen har posisjoner i den kapitalistiske sektoren, men en mektig kjerne er i det offentlige.

Arbeiderklassen er den klart største klassen. Omlag halvparten av yrkesbefolkninga tilhører den. Utover i 80-åra, ettersom den kvinnelige sysselsettinga økte, ble det omtrent

like mange kvinnelige arbeidere som mannlige. De mannlige arbeiderne fins mest i kapitalistiske bedrifter, særlig innafor produksjonen, mens de kvinnelige arbeiderne oftere har yrker i reinhold, handel, kontor, og helse- og sosiaalsektoren. De kvinnelige arbeiderne har oftere deltidsarbeid, men heltidsjobbinga for dem økte utover i 80-åra.

Mange kvinner jobber i «velferdsyrkene» (lærere, førskolelærere, sykepleiere, bibliotekarar, sosionomer, dvs. høgskoleutdanna men forholdsvis lavt lønna folk i offentlig velferdssektor). De står nærmest småborgerskapet, men har også fellestrekk med arbeiderne.

Resten av småborgerskapet er delt mellom mindre sjølstendige næringsdrivende (bønder, butikkeiere, sjølstendige håndverkere m.m. - disse kaller vi ofte det «tradisjonelle» småborgerskapet) og de midlere ansatte funksjonærsjiktene. Småborgerskapet er stort i statsmonopolkapitalistiske land som Norge. Spesielt mange av de mannlige yrkesaktive tilhører det.

Borgerskapets ideologer benekter at systematiske ulikheter i makt, eiendom og livssjanser har sammenheng med delinga i *samfunnsklasser* i den kapitalistiske samfunnsordninga. Ulikhet blir ikke sett på som klasseforskjeller, men som et resultat av *individuelle forskjeller*. Noen skal være dyktige eller har flaks, andre mislykkes. Konflikter blir ikke regna som klassekamp, men som uttrykk for at samfunnet er *pluralistisk* (mangfoldig) oppdelt i mange ulike grupper: I lønnstakere, bedriftsledere, yrker, næringer m.m. Alle disse har særinteresser som fører til uenighet. Men uenigheten er ikke grunnleggende knytta til den kapitalistiske samfunnsordninga og de samfunnsklassene den deler befolkninga opp i, hevder disse teoriene.

Klassetilhørighet er en objektiv posisjon

Folk er prega av sin klassebakgrunn. Klassetilhørigheten er likevel ikke noe som er knytta til deg som *menneske* på den måten du f.eks. er rødhåra, kvinne, fra Oppland og 31 år. Klassetilhørigheten er heller ikke knytta til hva du mener. Du kan være sosialist, ja anarkist. Er du banksjef, er du likevel del av den herskende klassen, *fordi du spiller en sentral rolle i hvordan kapitalismen virker og holder seg igang!* Din posisjon, ditt daglige virke, er å være en mektig brikke i forvaltninga av det kapitalistiske systemet.

Klassetilhørigheten er knytta til den «plassen du har i samfunnsøkonomien», den «rolla du spiller i samfunnsorganiseringa», «den måten du får inntektene dine på» (sitater fra Lenins berømte klassedefinisjon). Derfor er klassetilhørigheten i

Grethe (36), gift, to barn. Bosted: Tettsted i Nord-Norge. Yrke: Postfunksjonær. Arbeidsforhold: Deltid, formiddags- og ettermiddagsskift, og lørdag. Stillesittende, mye ensformig og rutinemessig. Årslønn: 64 000 kr, mannen er snekker og tjener 170 000. Bolig: Eier 2 etasje i tomannsbolig, bygd i 1950-åra, 90kvm, litt trangt, antatt salgsverdi 260 000. Bil: 4 år gammel Toyota Corolla. Ferie: Campinghytte 2 uker ved Bottenvika.

Sissel (32), bor sammen med venninne. Bosted: Trondheim. Yrke: Hjemmesykepleier. Arbeidsforhold: Dagtid, dessuten kveldsskift hver 3.uke, helgevakt hver 5. Støll og omsorg for syke, variert men slitsomt arbeid, ofte tunge løft. Årslønn: 152 000. Bolig: Eier (halvparten av) 3 roms leilighet, salgsverdi 420 000. Bil: Nei. Ferie: På småbruket til foreldra i Telemark.

Lasse Petter (44), skilt. Bosted: By på Vestlandet. Yrke: Ingeniør/bedriftsleder, eier et arvet rørleggerfirma med 35 ansatte sammen med bror og søster. Arbeidsforhold: Varierende arbeidstid, avgjør sjøl. Administrasjon, overordna arbeidleder, planlegging, variert og sjølstendig. Årslønn: 460 000. Bolig: Eier 4-roms moderne sentrumsleilighet, etter skilsmissen overtok kona villaen. Bil: BMW 520. Ferie: Seychellene, 2 uker i februar.

Leif (52), gift, 3 barn. Bosted: Oslo vest. Yrke: Nestleder i konsernrevisjonen i en storbank. Arbeidsforhold: Varierende arbeidstid, bestemmer sjøl, av og til 50 timer, men i perioder under 30. Stillesittende, overordna, mye lesing, møter og forretningslunsjer. Årslønn: 360 000, kona, lærer, tjener 130 000. Bolig: Stor, eldre modernisert villa, rommelig og velutstyrt, antatt salgsverdi 2,6 millioner. Bil: Mercedes. Ferie: 4 uker på landsted i Spania, sveitsiske alper i juleferien.

Kemal (26), bor aleine. Bosted: Tettsted på Østlandet. Yrke: Bilmekaniker. Arbeidsforhold: 7.30 til 16 og ofte overtid, gjerne ca. 45 timer i uka. Slitsomt reparasjonsarbeid, oljesøl ol, underordna. Årslønn: 155 000, + 30 000 i overtid. Bolig: Leier ett roms leilighet i hybelbygg. Bil: Kollisjonsskadet Ford Scorpio, som han reparerte sjøl. Ferie: Biltur til Tyrkia med 2 brødre.

første rekke et spørsmål om *den objektive posisjonen din*, altså et spørsmål om hvilken faktiske rolle du har i samfunnet. Det er ikke et spørsmål om hva du føler sjøl, ikke et *subjektivt spørsmål*.

Dette betyr sjølsagt ikke at politiske oppfatninger er uvesentlige. Folk som tilhører borgerskapet kan spille en progressiv politisk rolle, akkurat som det fins reaksjonære arbeidere. Men den objektive posisjonen din i samfunnsøkonomien og samfunnsmotsigelsene blir ikke bestemt av hva en mener. Vanligvis er det jo omvendt: Folk former sine

politiske oppfatninger ut fra klassesituasjonen sin. Ikke bare politiske oppfatninger, men hele *levemåten* blir ikke sjelden forma av klassetilhørigheten, som hva man liker av kultur, åssen en snakker, hvordan klær en syns er bra.

Enhvert klassesamfunn skaper typiske livsløp. I vikingetida var det vanlig at stormannssønner utrusta skip for å plyndre på kontinentet. På samme tid levde andre som rettsløse treller. På slutten av 1800-tallet utvandra mange vanlige folk til USA, mens de rike bygde de fine murvillaene på Oslos vestkant.

I dag finnes det også mange slike vanlige klasseskjebner. Hvert livsløp er på mange måter bestemt av hvem du er og hvor du kommer fra. Ikke på noen absolutt måte, sjølsagt. Arbeiderdatteren kan bli legespesialist, direktørsønnen dropper skolen og blir arbeider. Men slike brudd med det opptrukne mønsteret er faktisk ganske uvanlig. I levekårene ser en ofte et klart mønster av klasseulikheter: Arbeiderklassen har sin typiske livsbane, sine arbeidsforhold, sin levestandard, sin væremåte, i kontrast til toppsjiktene i samfunnet.

Klassetilhørigheten til kvinnene

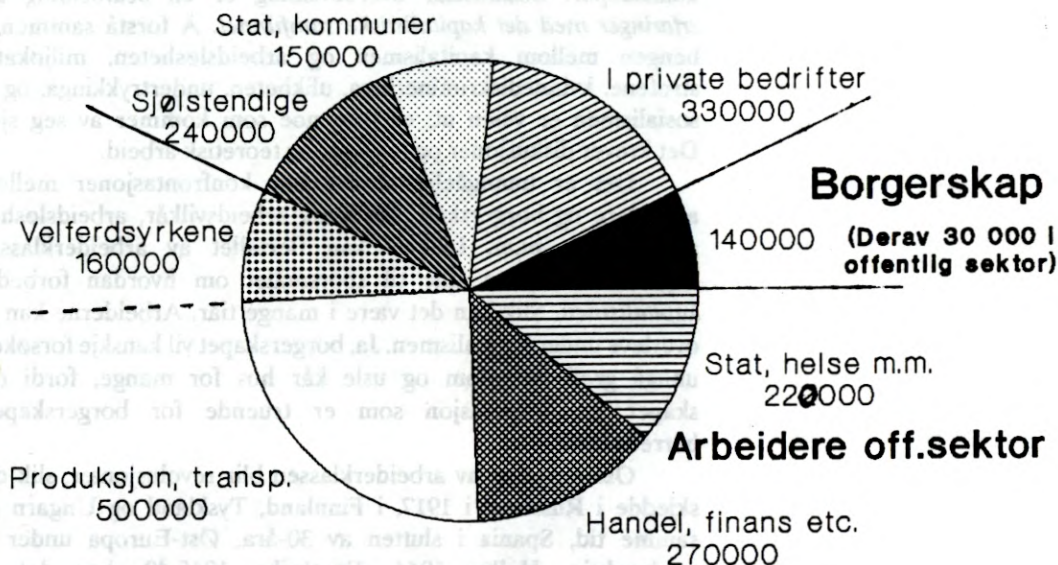
Så lenge kvinnes samfunnsøkonomiske virksomhet var å gjøre hjemmearbeidet i familiene var klassesituasjonen deres langt på vei bestemt av mannens yrke. De var et undertrykt kjønn. Menn dominerte også over kvinnes samfunnsmessige stilling. Arbeiderkoner «tilhørte» arbeiderklassen, borgerhustruer borgerskapet, osv.

Med den økte kvinnelige yrkesaktiviteten får kvinner en sjølstendig klassetilhørighet gjennom sin posisjon i økonomien. Dette åpner for mange typer motsigelser, f.eks. når mannen og kona har ulik klasseposisjon i jobben. Det er en klar tendens til at kvinnene blir arbeidere eller «lavere» småborgerskap når de går ut i yrkeslivet. De kommer fra en undertrykt situasjon i familiene til de mest undertrykte klasseposisjonene i yrkeslivet.

STOPP OG TENK: Hva vil du si om din egen klassetilhørighet? Og klassetilhørigheten til de du kjenner best?

Klassetilhørighet, menn og kvinner ialt 2 010 000 yrkesaktive i 1985

Småborgerskapet

Kilde: Yrkesopplysninger fra SSB

Arbeiderklassens interesse av sosialismen

Hva en mener med at «arbeiderklassen har interesse av sosialismen» har blitt diskutert mye i marxismen. Noen hevder at det er en *uunngåelig historisk logikk* i at arbeiderklassen slutter seg til sosialismen. De viser til at nesten alle kapitalistiske land har store arbeiderpartier som erklærer seg som sosialistiske. Andre hevder at arbeiderklassens interesse av sosialismen er en *subjektiv* sak. Oppslutningen om sosialismen oppstår av politiske kamper, og er ikke noe objektivt og uunngåelig.

Arbeiderklassen har interesse av sosialismen, i den forstand at sosialismen er et samfunn uten klasseutbytting, med en samfunnsordning og et økonomisk system innretta for å tjene folkets materielle og kulturelle behov. Også andre deler av befolkninga har på denne måten interesse av sosialismen. Det er en mer framskreden, mer miljøbevisst, mer rettferdig og mer fornuftig samfunnsordning. Kvinnenes frigjøring er ikke mulig uten sosialisme!

Men: Dette betyr ikke at arbeiderklassen «automatisk» er sosialister. De blir ikke sosialister bare fordi de er «på fabrikkgolvet», i kassa på supermarkedet, bak rattet på lastebilen eller på kjøkkenet på sjukehjemmet. Å bli bevisst revolusjonær, sosialist og kommunist, krever undersøkelser og kunnskaper. Sosialistisk overbevisning er en *bearbeiding av erfaringer med det kapitalistiske samfunnet*. Å forstå sammenhengen mellom kapitalismen og arbeidsløsheten, miljøkatastrofene, kvinnediskrimineringa, ulikheten, undertrykkinga, og at sosialismen er veien ut, er ikke noe som kommer av seg sjøl. Det krever diskusjoner og tenking, og teoretisk arbeid.

Det er uunngåelig at det blir konfrontasjoner mellom arbeidere og borgerskap, om lønn, arbeidsvilkår, arbeidsløshet, arbeidsmiljø m.m. Likevel kan flertallet av arbeiderklassen begrense kampene sine til spørsmålet om hvordan forbedre *kapitalismen*. Slik kan det være i mange tiår. Arbeiderne kan jo overleve under kapitalismen. Ja, borgerskapet vil kanskje forsøke å unngå grell fattigdom og usle kår hos for mange, fordi det skaper en desperasjon som er truende for borgerskapets herredømme.

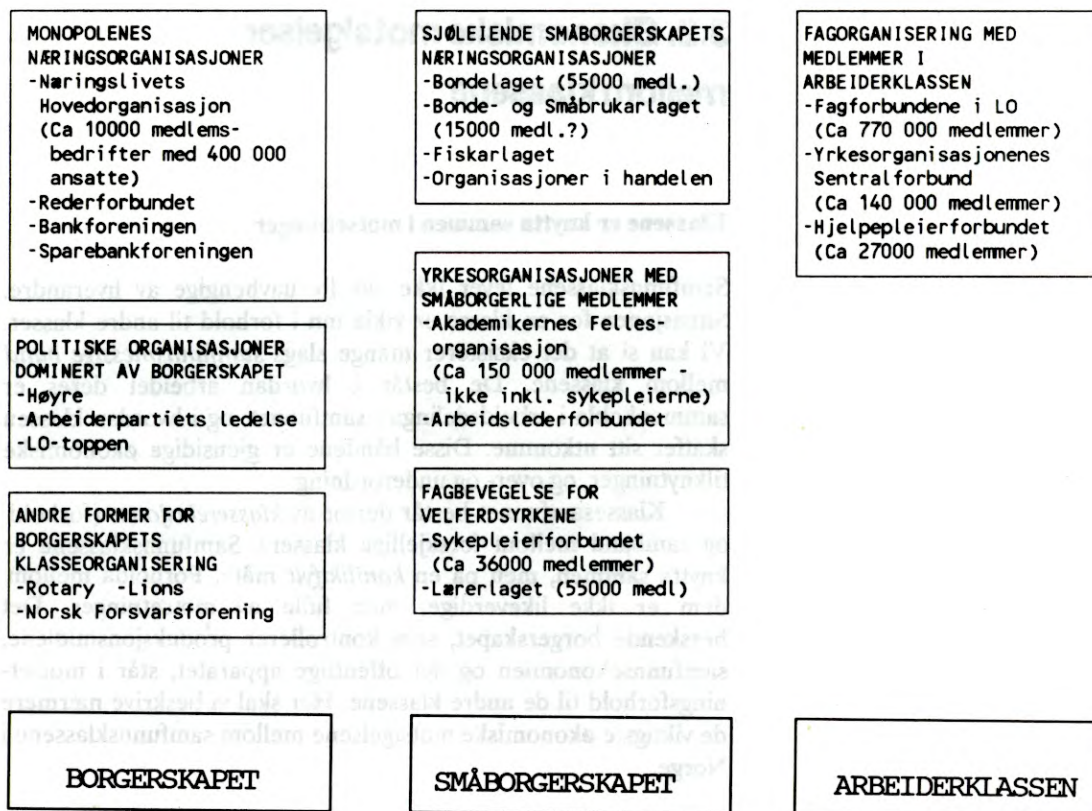
Om flertallet av arbeiderklassen blir revolusjonær, slik det skjedde i Russland i 1917, i Finnland, Tyskland og Ungarn på samme tid, Spania i slutten av 30-åra, Øst-Europa under 2. verdenskrig, Hellas 1944, Frankrike 1945-49, har det et *objektivt grunnlag*: Arbeiderklassens plassering i samfunnsøkonomien. Men det trengs i tillegg et *subjektivt grunnlag*: Teori, organisasjon, studier, kamperfaring.

Klasseorganisering

Klassetilhørigheten er en objektiv posisjon i samfunnsorganiseringa. Den er et *faktum*, sjøl om folk ikke sjøl er bevisst klassetilhørigheten sin.

Dette betyr også at klassesamfunnet *ikke* er forsvunnet sjøl om klassene ikke er organisert og opptre samla i den politiske kampen. Utbyttinga, undertrykkinga og forskjellene i samfunnsposisjon mellom kapitaleiere og arbeidere er et *objektivt* trekk ved samfunnet, sjøl om arbeiderne tror at «alle er like» og sjøl om bedriftslederne sier at «vi er alle arbeidere».

Marx trakk fram to måter å beskrive klasser på. En situasjon beskrev han som «klasser-i-seg-sjøl». Her peker han på at samfunnsklassene eksisterer objektivt gjennom de økonomiske forbindelsene de er innblanda i (f.eks. ved å eie produksjonsmidler eller være ansatt lønnstaker, overordna eller underordna, lav inntekt eller høy). Men de har ennå ikke nådd fram til noen forståelse for klassetilhørigheten sin. De har ingen klassebevissthet og ingen strategi for framtida for klassen sin.

Klassene er organisert i Norge i 1980-åra, i fag-, yrkes- og næringsorganisasjoner og på andre måter.

Den andre situasjonen beskrev han som »klasser-for-seg-sjøl». Her har den objektive klassesituasjonen utvikla seg til at klassene har samla seg og organisert seg. De har samarbeid, organisasjoner, og felles kamper. Klassene har fått en bevisst forståelse av seg sjøl og sin situasjon.

I 1980-åra var klassene i Norge organisert, men ikke som fasttømra, samla sosiale grupper, med en felles organisasjon, felles politikk osv. Klassene har varierende grad av klassebevissthet og organisasjon. De er organisert i fag-, yrkes-, eller næringsorganisasjoner, men ikke direkte etter klassegrenser. Innafor hver klasse finnes det *mange organisasjoner*. Endel organisasjoner har medlemmer fra ulike klasser. Det vanligste var likevel at mange store organisasjoner har en noenlunde felles klassemessig basis.

Borgerskapet er mest organisert, spesielt gjennom de felles organisasjonene som eksisterer for kapitalistenes næringsinteresser. Borgerskapet har også et ganske tett sosialt samhold, med klubber, Rotary, kultur, osv. Men sjøl borgerskapet er splitta i ulike fraksjoner og grupper, og er bare delvis bevisste om sin klassemessige stilling.

3.2. Økonomiske motsigelser mellom klassene

Klassene er knytta sammen i motsetninger

Samfunnsklassene lever ikke sitt liv uavhengige av hverandre. Situasjonen for en klasse er vikla inn i forhold til andre klasser. Vi kan si at det eksisterer mange slags *samfunnsmessige bånd* mellom klassene. De består i hvordan arbeidet deres er sammenkobla i arbeidsdelinga i samfunnet, og i hvordan klassen skaffer sitt utkomme. Disse båndene er gjensidige økonomiske tilknytninger, og over- og underordning.

Klassesamfunnet består derfor av *klasserelasjoner* (forhold og samband mellom forskjellige klasser). Samfunnsklassene er knytta sammen, men på en *konfliktfylt* måte. Forholda mellom dem er ikke likeverdige, men fulle av motsetninger. Det herskende borgerskapet, som kontrollerer produksjonsmidlene, samfunnsøkonomien og det offentlige apparatet, står i motsetningsforhold til de andre klassene. Her skal vi beskrive nærmere de viktigste økonomiske motsigelsene mellom samfunnsklassene i Norge.

Borgerskapet mot arbeiderklassen

Den grunnleggende økonomiske motsigelsen mellom arbeiderklasse og borgerskap kommer av den ulike plasseringa av disse to klassene i samfunnsøkonomien. Arbeiderklassen er lønnstakere. Den lever av å selge arbeidskrafta si. Borgerskapet er arbeidsgivere. De ansetter arbeiderne, og leder og kontrollerer arbeidsdagen deres.

Kapitalens profitt (overskuddet i bedriftene) avhenger blant annet av om de ansatte jobber raskt, om de har lang arbeidstid, om de har lite fravær, om de jobber nøyaktig med lite vrak i produksjonen, om de nøyer seg med lav lønn, om de godtar arbeidsforhold der arbeidsgiverne slipper å investere i miljøtiltak osv.

Sånn ser vi at på punkt etter punkt tjener borgerskapet på det som er byrder for arbeiderklassen!

Følgelig er det klassekamp *innafør bedriftene*, i *produksjonsprosessen*, mellom arbeiderklasse og kapitaleiere, om arbeidstid, arbeidstempo, omplasseringer, nedlegginger, autoritære formenn osv. Dernest er det klassekamper som gjelder *fordelinga*, kamp fra borgerskapet om å øke utbyttinga ved å holde lønna nede, kamp fra arbeiderklassen for bedre vilkår for salget

av arbeidskrafta. Disse klassekampene vil *alltid* finnes så lenge *samfunnsøkonomien* er organisert med en dominerende kapitalistisk sektor.

En liknende motsigelse er det mellom sjefene og de vanlige ansatte på bedriftene innafor offentlig sektor, sjøl når dette ikke er vareproduserende profittorienterte kapitalistiske bedrifter. Også i slike bedrifter vil borgerskapet hele tida prøve å presse mest mulig arbeid ut av de ansatte til lavest mulig kostnad. Dette framtrer som rasjonaliseringer ved sjukehus, krav om større produktivitet i skolen, osv.

De økonomiske interessenemotsigelsene mellom arbeiderklassen og borgerskapet utspiller seg, så å si daglig, på hver eneste arbeidsplass, hver eneste bedrift. De framtrer også som *samfunnsmotsigelser*, altså som klassekamp og politiske kamper utafor de enkelte bedriftene, på samfunnsnivå. Kampen om arbeidstida innafor bedriftsporten (om stemplingsur, lengden på spisepausa, rett til å ta pauser, osv.), har en parallell i den politiske kampen mellom klassene om samfunnsregulering av arbeidstida: Normalarbeidsdagen, ferie- og fridager, lovreguleringa om skiftarbeid. Kampen om lønna på hver enkelt plass kommer fram i samfunnsmålestokk gjennom nasjonale tariffoppgjørene. Også når det gjelder *renter* trer motsigelsen mellom arbeiderklasse og borgerskapet fram. Bankkapitalen gjør innhogg i levestandarden til vanlige folk ved å gjøre det dyrt å skaffe seg lån.

Borgerskapet mot småborgerskapet

Borgerskapet og de småborgerlige vareprodusentene er knytta sammen ved at småprodusentene både er underleverandører til storkonsernene, og kjøpere av produksjonsmidler fra konsernene. Motsigelsene trer fram når det gjelder *prisen* på varene småborgerne leverer og kjøper fra den kapitalistiske sektoren, og når det gjelder størrelsen på *renta* (bankkapitalen utbytter småborgerne ved høye renter).

For bønder, leger, fysioterapeuter og noen andre småborgerlige grupper er inntektene ikke bestemt av kjøp og salg på «uregulerte» markeder, men av *statlige overføringer*. Motsigelsen til staten blir derfor viktig, fordi den er helt avgjørende for vilkåra deres.

Mellom borgerskapet og de småborgerlige funksjonærene, både i det offentlige og i de kapitalistiske bedriftene, er det et lønnsarbeiderforhold, med mange likhetstrekk til forholda mellom borgerskap og arbeiderklasse. Borgerskapet ønsker å gjøre dette sjiktet billigst mulig, og presser lønna deres akkurat som for arbeiderne. Endel av disse småborgerlige gruppene er «profesjoner» med en særegen utdanning som gir de enerett til spesielle yrker (som leger, sjukepleiere, lektorer m.m.). Ofte har

de sterke organisasjoner. Både lønnskampen, og at de har særlige interesser i det faglige innholdet av jobbene, skjerper forholdet til de herskende sjiktene i samfunnet.

Arbeiderklassen og småborgerskapet

Mellom arbeiderklassen og småborgerskapet fins sammensatte økonomiske motsigelser. De er ikke grunnleggende slik forholdet mellom borgerskap og arbeiderklasse er, men de kan være viktige nok likevel, og de kan skape muligheter for splittelser mellom arbeiderklassen og småborgerskapet.

Noen motsigelser har rot i at småborgerskapet er vareprodusenter. Prisene på det småborgerskapet leverer, som matvarer eller legetjenester, har betydning for arbeiderklassens levestandard. En annen motsigelse baserer seg på oppfatninga om ei «lønnskake» av en bestemt størrelse, og lønnstakerne må slåss om andeler av denne kaka. Slik er det grunnlag for et motsetningsforhold mellom arbeiderklasse og funksjonærs småborgerskapet, både i de kapitalistiske bedriftene og i det offentlige. Den samme tankegangen ligger bak påstander om en motsigelse mellom lønninger for det offentlig lønna småborgerskapet og skattetrykket for arbeiderklassen.

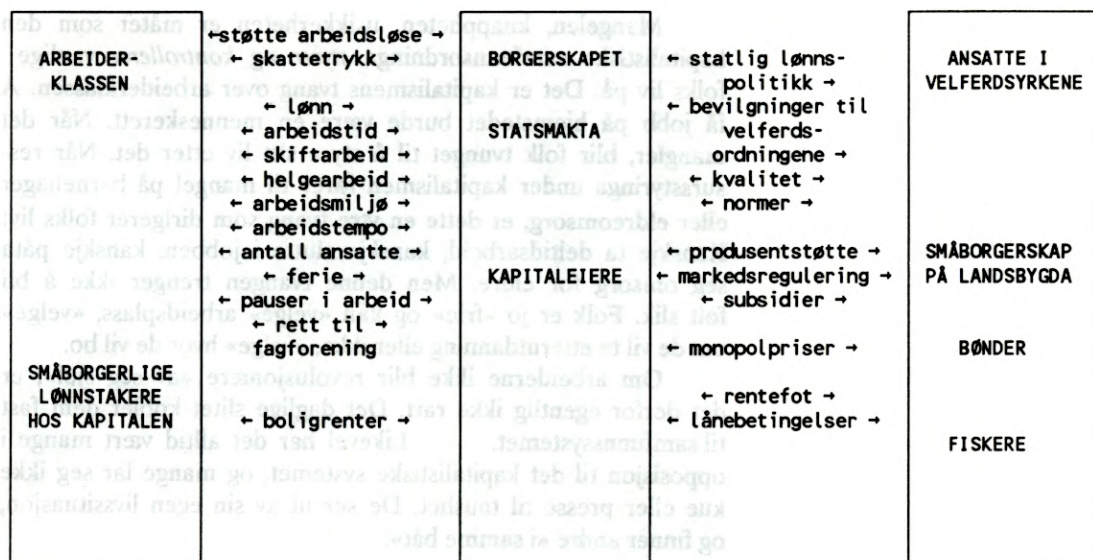
Enda en motsigelse består i at småborgerskapet vil distansere seg fra arbeiderklassen, ved å opprettholde lønns og statusforskjeller.

Motsigelser innafor klassene?

Innafor samme bedrift kan det være konflikter mellom ulike lønnsarbeidergrupper: «Skal arbeiderne på gølvet eller kontorpersonalet ha lønnsøkning?» «Skal de i produksjonen eller de på lagret få bedra betingelsene?» Oppsplittinga i yrkesgrupper, faggrupper og profesjoner kan legge grunnlaget for slike motsetninger.

Slike motsigelser finnes innafor klassene på mange plan: Mellom de større bøndene, som bor sentralt og ofte får mest av de statlige overføringene, og småbøndene og småbrukerne i utkantene. Mellom fagarbeidere og ufaglærte. De grunnleggende klasse-motsigelsene i økonomien i samfunnet blir på denne måten «forkludra» av alle de andre motsigelsene.

STOPP OG TENK: Se i en avis for idag. Finner du oppslag som illustrerer de økonomiske klasse-motsigelsene i Norge?

Noen stikkord for endel av
de økonomiske motsjelsene
mellom samfunnsklassene

3.3. Hva knytter arbeiderklassen til det kapitalistiske samfunnet?

Arbeidernes klassesituasjon

Klassemotsetningene mellom arbeiderne og kapitaleierne preger samfunnet. Likevel trenger ikke dette å føre til noen revolusjonering av arbeiderne. Å bli en bevisst revolusjonær *aleine* skjer nesten aldri. En trenger støtte rundt seg, et miljø som diskuterer politikk, organiserer og reiser kampen.

Arbeidernes *klassesituasjon* kan virke passiviserende. Å være arbeider er å være uten makt og kontroll over produksjonsmidler. Bare det å fikse livet sitt, fra dag til dag, kan være krevende nok. Å skaffe seg jobb, å unngå slitsomme konflikter med sjefene, å streve med overtid eller med ekstra-utdanning - alt dette er en dagligdags virkelighet som helt kan oppsluke tilværelsen. Å ordne bolig, barnehage, de tusen daglige tingene kan trekke all oppmerksomhet. Hvor mange timer bruker ikke arbeiderkvinnene for å lete etter lavprisbutikker og gode tilbud, slik at den slunkne lønninga strekker til?

Mangelen, knappheten, usikkerheten er måter som den kapitalistiske samfunnsordninga *styrer og kontrollerer* vanlige folks liv på. Det er kapitalismens tvang over arbeiderklassen. Å få jobb på hjemstedet burde være en menneskerett. Når det mangler, blir folk tvunget til å styre sitt liv etter det. Når ressursstyring under kapitalismen fører til mangel på barnehager eller eldreomsorg, er dette en ytre tvang som dirigerer folks liv: Kanskje ta deltidsarbeid, kanskje slutte i jobben, kanskje påta seg omsorg for eldre. Men denne tvangen trenger ikke å bli følt slik. Folk er jo «frie» og kan «velge» arbeidsplass, «velge» om de vil ta etterutdanning eller ikke, «velge» hvor de vil bo.

Om arbeiderne ikke blir revolusjonære «av seg sjøl», er det derfor egentlig ikke rart. Det daglige slitet kobler dem fast til samfunnssystemet. Likevel har det alltid vært mange i opposisjon til det kapitalistiske systemet, og mange lar seg ikke kue eller presse til taushet. De ser ut av sin egen livssituasjon, og finner andre «i samme båt».

Forbrukersamfunnet

Materielt sett er livssituasjonen for arbeiderklassen blitt endra sterkt. Siden tida før 2. verdenskrig er arbeidstida kortere, fritida og ferier lengre, og materiell levestandard, i varer, reiser, utdanning osv. langt høyere. Dette gjelder *ikke* for arbeiderklassen og verdens befolkning i sin helhet! Levekår for mesteparten av jordas befolkning er neppe bedre i 1980-åra enn den var for 200 år siden. Men i vesten, over tid, har kapitalismen hatt en sterk produksjonsvekst, som er knytta sammen med teknologi og arbeidskraftas kvalifikasjoner, men også med forurensninger, ressursdelegginga, og de vestlig-kapitalistiske landenes utnytting av den fattige verden. En del av denne økningen av produksjonen har kommet «tilbake» til arbeiderne i form av varer og goder.

Sjølsagt må vi regne høy materiell levestandard som et *gode for arbeiderklassen*. Den kan bety livsutfolding, kunnskaper, rikere opplevelser, frihet fra savn. Samtidig har masseforbruket knytta arbeiderklassen til systemet. De kan tro at det *går an* å leve noenlunde bra materielt i det kapitalistiske systemet. Oppgangstida i etterkrigstida har også skapt en tro på at den norske kapitalismen er i stand til sikre de materielle vilkåra til folk flest. Forbruksøkninga har altså hatt en sterk *ideologisk* betydning: Den har gitt folk tro på samfunnssystemet.

Masseforbruket var en nødvendighet for kapitalismen. Men masseforbruket er også en tildekt måte å *kontrollere* arbeiderklassen på. Det oppjagete forbrukersamfunnet skaper en livsstil der forbruket av nye varer står i sentrum for oppmerksomheten. Folk «må» kjøpe ting etterhvert som det blir produsert, ønske seg nye klær fordi moten skifter, osv. Sann blir

folk forma til konsumenter som passer inn i kapitalismens krets-løp. Alt dette tar tid, energi og oppmerksomhet, og kan passivisere mange og stå i veien for at de blir bevisste og politisk aktive.

Økningen av den materielle levestandarden for folk flest i de vestlig-kapitalistiske landene kom ikke av at kapitalismen er et økonomisk system innretta på å løse folks behov. Det var en *nødvendighet* for kapitalismen. I begynnelsen av dette århundret skjøt den kapitalistiske akkumulasjonen (veksten) fart blant annet ved *samlebåndproduksjonen*. Den skapte lave enhetskostnader og store muligheter for profitt. Men profitten var avhengig av salg. Det krevde at mye breiere lag enn tidligere blei trukket inn i det kapitalistiske kretsløpet som forbrukere. De ferdigsydde klærne, sigarettene, kinobesøkene, bilene, kjøleskapene - alt dette måtte bli «massenes forbruk» om avsetninga skulle være tilpassa produksjonen. Den rike overklassen kunne ikke bruke en komfyr i måneden, eller røyke 1000 sigaretter om dagen!

Bilfabrikanten Henry Ford var mer enn noen annen forbundet med samlebåndproduksjonen. Filmen *Modern Times*, der Chaplin spiller en stressa samlebåndarbeider, var inspirert av Ford-fabrikkene. Henry Ford hadde som mål at Forden skulle bli hver manns (!) bil. Han innså det samme som sosialøkonomene gjorde etterhvert: Hvis ikke arbeidernes reallønn øker etterhvert som produksjonen blir større og større, vil det kapitalistiske kretsløpet (produksjon salg investering ny produksjon nytt salg osv.) gå i stå.

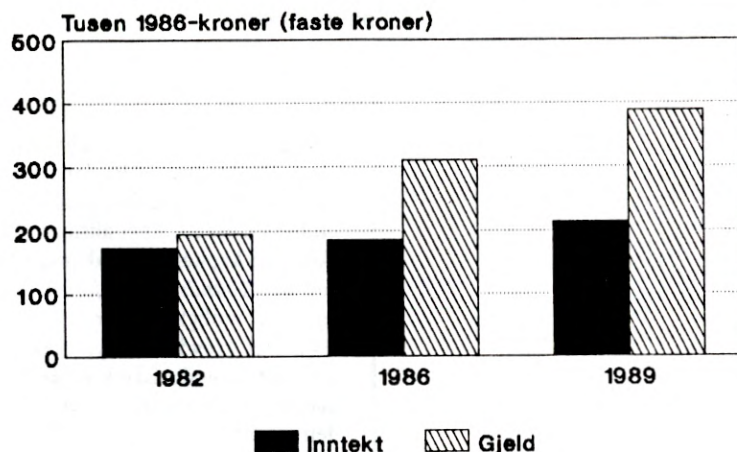
Gjeldsslaveriet

Det oppjagede forbrukshysteriet skaper også spesielle mennesketyper. Underbetalinga i kapitalismen tvinger fram strev etter ekstraintekter. Mange trenger det for å greie det daglige forbruket. Noen er ustoppelig i sitt strev etter overtid og ekstrajobber. Andre satser på flaks, og lever fra lørdag til lørdag: Skal jeg vinne i Tipping/Lotto/Rikstoto idag? Eller må jeg vente til neste uke? Eller neste, eller neste eller neste.. Hver lørdags skuffelse blir raskt erstatta av håpet om at neste ukes kupong kan gå inn. Alt i alt bruker nok norske menn mer tid på tippekuponger enn på politikk. Men dette er nettopp utslag av den type mennesker som kapitalismen *må* skape.

Konkret knytter det kapitalistiske samfunnet arbeiderklassen og resten av folket til seg som *gjeldsslaver*. Grunnene til økningen av gjeldbelastninga er mange. Gjennom 1980-åra steg rentenivået og boligprisene sterkt. For å skaffe seg en helt

Unge familiers gjeldsbyrder

Inntekt og gjeld, husstander 25-34 år

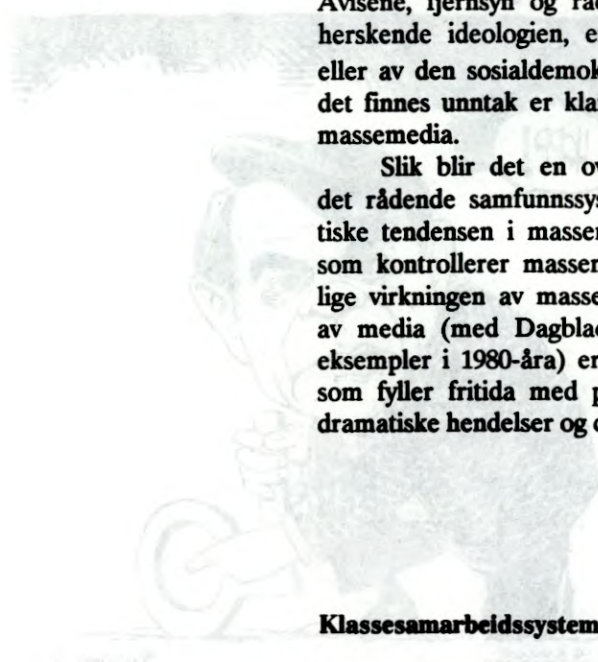
Kilde: Aftenposten 10. mars 1989

vanlig bolig kan folk trenge lån på flere ganger årsinntekten. Spesielt de yngre, som etablerte seg i 1980-åra, ble ramma av dette (se figuren).

Banklån, avbetalingskontrakter og mange slags finansierungsordninger er et middel for kapitalismen for å holde omsetninga oppe i perioder der lønna ikke øker. Konsekvensene kan være en økende gjeldsbyrde. Dette knytter folk fast til systemet, til å være disiplinert og tilpasset. De må ha jevne inntekter hele tida, for å dekke de stadige forfallene av renter og avdrag. Deres materielle eksistens, i bolig, bil og møbler, er bundet sammen med å betale neste bank- eller postgiro. Det blir verre å streike, eller på annen måte å utsette seg for mishag fra de herskende, og det binder arbeiderklassen mentalt og praktisk til systemet.

Kultur, ideologisk kontroll og massemedia

Det inntrykket skoleverket gir elevene er at Norge er et godt, rettferdig, og demokratisk land. Skolen betoner det nasjonale fellesskapet og den stolte historia, og den nasjonale arven får en lysende glorie. De personer som blir framstilt som nasjonens helter er stort sett enten borgerskapets fremste talsmenn (Sverdrup, Knudsen, Hambro) eller de fra arbeiderbevegelsen som utforma klassesamarbeidssystemet (Tranmæl, Gerhardsen). Slik blir borgerskapets syn stort sett framstilt som det «sanne» bildet av norsk historie og norsk samfunnsliv i den norske skolen, sjølsagt med unntak der lærere greier å få fram et mer nyansert syn.

Den daglige påvirkningen gjennom massemedia er massiv. Avisene, fjernsyn og radio er prega av den dominerende og herskende ideologien, enten av den åpne borgerlige utgaven eller av den sosialdemokratiske klassesamarbeidsideologien. At det finnes unntak er klart. Men det dominerende synet preger massemedia.

Slik blir det en overdøvende ideologisk propaganda for det rådende samfunnssystemet. Mens den åpne, tydelige politiske tendensen i massemedia er dominerende, og viser hvem som kontrollerer massemedia, er også den snikende, umerkelige virkningen av massemedia av betydning. En betydelig del av media (med Dagbladet, VG og Se og Hør som fremste eksempler i 1980-åra) er en slags opium, en sløvende tidtrøyte som fyller fritida med papir- eller videospenning, konstruerte dramatiske hendelser og de vellykketes hell eller tragedie.

Klassesamarbeidssystemet

Klassesamarbeidet er et aktivt politisk redskap i å knytte folk til samfunnsordninga. Klassesamarbeidssystemet kan bli sett på som hele nettet av organisasjoner og tiltak som både knebler arbeiderne, og trekker arbeidernes representanter inn i utøvelsen av makta i det kapitalistiske samfunnet.

Dette finnes på alle plan, i bedrifter, lokalsamfunn og kommuner, i klassesamarbeidsorganene på nasjonalt plan, og i det politiske systemet. Innafor bedriftene er tillitsvalgte trukket inn i forhandlinger og tiltak som «representant» for arbeidstakersida. Hennes eller hans stemme skal også bli hørt i forbindelse med ansettelser, oppsigelser, arbeidsforhold og prisen på arbeidskrafta.

Mange prøver å stå imot, og å være gode talskvinner for de ansatte. Men systemet er innretta på klassesamarbeid, og på at bedriftenes profitt og kapitaleiernes styringsrett er utgangspunktet. Tillitsvalgte som bryter med reglene kan bli kasta og sparka fra jobben. Slik er det et stadig press for å trekke arbeidernes representanter med i et spill der alt foregår på det kapitalistiske samfunnets premisser. Det fins dessuten belønninger for de tillitsvalgte som bytter lojalitet og knytter den til bedriften: Studiereiser og andre frynsegoder, billige lån fra bedriften, personalsjefstillinger eller andre avansementsmuligheter.

Det samme gjentar seg på andre plan. I kommune-styrene sitter representanter, ofte valgt med støtte fra arbeidere. De utsettes for et press for å bli «snille» og konforme. Kombinasjonen av trusler og lokkebiter blir tydelig nok for tillitsvalgte som kommer inn i det sentrale apparatet til

Hopp! LO-ledelsen (her LO-leder Haraldseth) spiller en nøkkelrolle i klassesamarbeidssystemet, gjennom kontrollen over arbeidernes organisasjoner.

fagorganisasjonene (forbundene, LO, og ikke mindre i forbundene og arbeidstakersammenslutningene utafor LO). I LO-toppen fins i praksis bare maktutøvelse på vegne av den herskende klassen. LO-apparatet er fra topp-planet innretta på å kontrollere arbeidernes organisasjoner, slik at de opptrer i pakt med hva kapitalismen krever.

Bundet av tusen bånd.....

Forholda som er nevnt i avsnittene over gir endel av bakgrunnen for at det norske kapitalistiske samfunnet fortsatt består. I perioder har det vært revolusjonære strømninger, spesielt i Arbeiderpartiets radikale periode etter den første verdenskrigen, blant endel arbeidergrupper ved avslutninga av den tyske okkupasjonen i 1945, og en radikalisering blant mange i 1970-åra.

De herskende har greidd å forhindre stor oppslutning om revolusjonære tendenser, blant annet av grunner som er nevnt over. Men de grunnleggende motsigelsene mellom arbeiderklassen og den herskende kapitalistklassen er ikke borte av den grunn. De utløser pånytt og pånytt klassekamp, organisering, kritikk og revolusjonær opposisjon. Derfor er ro i arbeiderklassen bare midlertidig, fordi den kapitalistiske samfunnsordninga aldri kan fri seg fra denne klassekonflikten.

STOPP OG TENK: Kan en si at arbeiderklassen er tilhenger av den kapitalistiske samfunnsordninga av fri vilje?

3.4. Nøkkelen til borgerskapets herredømme

Hvem er den herskende klassen?

I det kapitalistiske samfunnet finnes det ikke noe nøyaktig tall på hvor mange som tilhører hver enkelt klasse. Borgerskapet bærer ikke merkelapper på seg! Det øverste ledende sjiktet i de store kapitalistiske bedriftene, de største eierne, og toppene i det offentlige, tilhører uten tvil den herskende klassen. Arbeiderklassens viktigste motstandere er lett å peke ut. Men akkurat hvor langt borgerskapet strekker seg fins det ingen nøyaktig bestemmelse for.

Folk kan endre klassetilhørighet. Noen fra borgerskapet kan «synke ned i» folket, ved konkurser eller kriminalitet. Andre kan «stige opp» til herskende posisjoner, gjennom karrierer eller flaks på børsen. At nye folk kommer inn i den herskende klassen, at «gamle» deler av borgerskapet forsvinner, og at borgerskapet «glir» umerkelig over i de øverste delene av småborgerskapet, slik at det ikke er skarpt avgrenset, gjør det vanskelig å «se» den herskende klassen.

Men det er ingen tvil om at det fins et sjikt av mennesker som innehar de objektivt viktige posisjonene i den kapitalistiske samfunnsordninga. Dette blir ikke endra av at det er utskifting i den herskende klassen, eller av at borgerskapet har personlige forbindelser til folk i andre klasser.

Borgerskapet - en enhetlig herskende blokk?

Faktisk opptrer ikke borgerskapet vanligvis som en enhetlig, sammensveiset blokk. Borgerskapet er delt i ulike fraksjoner, som det er motsetninger og konflikter mellom. Fraksjonene danner seg på grunnlag av typen kapital, og typen samfunnsmessig posisjon.

Borgerskapet med posisjoner i statsapparatet står til tider i motsetning til andre deler av borgerskapet. Borgerskapet med opphavet i DNA-byråkratiene (LO, NKL, Landsbanken,

Samvirke m.m.) er ofte nær det «statlige» borgerskapet. Disse delene er mer tilbøyelig til å gi staten «ansvar» for utdanning, forskning m.m.. De har vært mer velvillig overfor velferdsstatsordninger, og har tradisjonelt vært mer pågående i å regulere kapitalen, og i å bygge opp statsbedrifter. Men i 1980-åra har ideologien om å satse på marked og privatisering også bredt seg i disse borgerlige laga.

Borgerskapet med basis i eksportindustrien legger særlig vekt på lønnskostnadene, eksportstøtte, og EF-medlemsskap. Denne kapitalen behersker mange av de store industrimonopolene. Motsigelsen til andre fraksjoner innen borgerskapet faller i stor grad sammen med motsigelsen mellom monopolkapital og mindre kapital. Men også endel av hjemmemarkedet er dominert av monopolene. *Borgerskapet med tilknytning til innenlandske markeder* er bekymra for nedgang i innenlands etterspørsel, og har derfor ikke samme interesse som eksportindustrien av lønnsnedgang blant lønnstakerne generelt, sjøl om de nødvendigvis prøver å få ned lønna på sin bedrift.

En lang rekke motsigelser oppstår på grunn av av profittinteressene støter sammen. Bankkapitalen vil ha liberalisering av pengemarkedet, muligheter for valutaspekulasjoner, og frihet til å sette rentene som de vil. Industrikapitalen er bekymra over rentenivået. Bransjer konkurrerer: Mineralvannindustrien mot meieriene, fiskeindustrien mot slakteriindustrien, elektrisitetsverkene mot oljeleverandørene, sementprodusentene mot aluminium- og trevareprodusentene osv. Dessuten er det sjølsagt konflikter innad i hver bransje, om markedsandeler og strategiske oppkjøp. Kapitalgrupper og finansoligarkier (finansfåmannsvelder) strir med og mot hverandre. Disse motsetningene arter seg gjerne som rivalisering om å skaffe kontroll over de delene av kapitalen som til enhver tid er særlig profitabel.

Partipolitisk er borgerskapet ikke enhetlig. Det statlige borgerskapet, og deler av monopolkapitalen, særlig den eksportretta delen, er ofte AP-vennlig. Den private kapitalen heller mot Høyre. Men borgerskapet kan også støtte Fremskrittspartiet og Kristelig Folkeparti, og i slutten av 80-åra var det store deler av bedriftslederne som foretrakk AP framfor Høyre.

Borgerskapets strategiske problem

Tidligere har vi sett hvordan arbeiderklassen blir knytta til det kapitalistiske systemet. Det eksisterer bindinger som «limer» arbeiderklassen fast til den eksisterende samfunnsordninga.

Likevel er ikke borgerskapets herredømme over samfunnet og de andre klassene en enkel sak.

Borgerskapet hersker i den kapitalistiske samfunnsordninga. Men å herske er ingen passiv virksomhet. Den herskende klasse er ikke plassert på «tronen», urokkelig til evig tid. Den

Forretningsbladet Kapital (nr. 1/1989) oppdager også en herskende klasse som styrer milliardverdier og behersker hundretusener av årsverk.

Kapitals 100 rike:

De eier 60 milliarder

Kapital presenterer Norges 100 rikeste personer. Hvem er rikest, hvem er gjerrigst, hvem er minst kredittverdig, hvem gjorde flest tabber i '88? Og hvem bruker helikopter til hytta?

Enkelte av leserne husker kanskje slike oversikter fra tidligere. Da tenker vi ikke bare på tilsvarende årvisse oversikter i Kapital. Kollega Farmand syntes ideen var så god at de laget en kopi tidligere i høst. Kapital er i alle år blitt kopiert, og det er en ære, om en irriterende. Noen stor rolle spiller det uansett ikke, originalene er alltid bedre enn koplene.

Å finne landets 100 rikeste personer er selvsagt en umulig oppgave. Helt korrekt kan det aldri bli, og noen fasit finnes ikke. Men oversikten blir stadig bedre, færre av de virkelig rike «slipper unna». Verdianslagene blir bedre, selv der hvor opplysninger er vanskelige å skaffe. Informasjonen samles gjennom hele året, arkivene kompletteres år for år.

Hva er så vitsen med dette? Kan ikke de rike få ha sine liv i fred? De rike selv vil helst slippe publisitet, snarlig norske rikinger, men litt må man tåle for noen hundre millioner, eller en milliard.

For samfunnet er det viktig at man vet hvem som kontrollerer de store formuene i landet. Penger er makt, og

For samfunnet er det viktig at man vet hvem som kontrollerer de store formuene i landet. Penger er makt, og samlet har de 100 rikeste nærmere 60 milliarder i formue. Pluss er man på fremmedkapital, kontrollerer de et beløp som nærmer seg et norsk statsbudsjett. Og det er bare den direkte innflytelsen, indirekte har de en finger med når ytterligere titalls, eller hundretalls milliarder, er på vandring. Gjennom styreverv, vennskap og et nett av forretningsforbindelser. De rike er såvisst en vesentlig gruppe, og Kapital kommer til å følge deres utvikling også i fremtiden.

RANG	NAMN	FORMUE, millioner kroner	GRUNNLAGET FOR FORMUEN
1	OLAV THON	4000	EIENDOM, RESTAURANTER
2	JACOB STOLT-NIELSEN	2300	VERDENS STORSTE KJEMIKALIE-REDER
3	HARALD LOVENSKIOLD	2000	GODSEIER, EIER NORDMARKA, SAGBRUK OG MYE EIENDOM
4	PETTER SUNDT	1400	SHIPPING, 24,6 % I BERGESEN D.Y.
5	ABRAHAM ØRFJELL	1200	STYRER JO TANKERS, VERDENS 3. STORSTE I KJEMIKALITANK
6	FRED OLSEN	1100	SHIPPING, INDUSTRI (TIMEX), MYE ER UKJENT FOR OFFENTLIGHETEN
7	BJORN G. BRAATHEN	1100	EIER 3/4 AV BRAATHENS SAFE OG BUSY BEE M.M.
8	MORITS SKAUØEN	1100	HALVPARTEN AV SKAUØEN GRUPPEN, SOM BL. A. KONTROLLERER KOSMOS
9	BRUNOLF SKAUØEN	1100	HALVPARTEN AV SKAUØEN GRUPPEN, SOM BL. A. KONTROLLERER KOSMOS
10	OLE GUNNAR SELVÅG	1100	EIENDOM, SELVÅG GRUPPEN

66

KAPITAL nr. 1/89

har makta, men må samtidig vinne den på nytt hele tida. For det norske borgerskapet er vanskene egentlig de samme som for alle herskende klasser: De herskende er få. De eier ressursene, styrer utviklinga etter sine interesser, legger beslag på levekårsgodene, monopoliserer maktposisjonene, undertrykker massene, og lever av utbytting. Men de er fåtallige og privilegerte. En slik situasjon er på lang sikt *aldri* stabil. Den kan vare i tiår, ja hundreår. Men den herskende posisjonen må alltid bli forsvart, mot misnøye av de som blir undertrykt og tråkka ned i systemet. Den er strategisk utrygg.

For å bevare posisjonen sin, må borgerskapet hele tida gjenskape den kapitalistiske samfunnsordninga, og maktstillinga si i den. For borgerskapet gjelder det å befeste sin posisjon på to fronter: Som *økonomisk* herskende klasse, og som *politisk* dominerende klasse.

Hvordan den økonomiske maktstillinga blir befestet

Den herskende klasse, kapitalistklassen, må reprodusere den *økonomiske maktstillinga* si. Den må fastholde sin posisjon som en ledende økonomisk klasse.

Sjøløst er posisjonen garantert med lover, og blir forsvart gjennom den politiske makta. Lovene bestemmer at produksjonen tilfaller de som eier produksjonsmidlene, ikke de som jobber der, og at styringa med produksjonsmidlene er eiernes rett, ikke det arbeidende folkets.

Men den økonomiske makta må likevel bli gjenskapet ved at det kapitalistiske næringslivet *gir profitt*. Borgerskapet som klasse kan ikke nøye seg bare med å eie produksjonsmidler. Hva skal borgerskapet med fabrikkhaller, papirmaskiner, skip? En fabrikkhall er ikke annet enn et digert tomt rom med betong rundt, et skip en mengde jern og stål. Den økonomiske herskerstillingen består ikke i passivt å kontrollere ting, *men i aktivt å beherske produksjonen og verdiskapinga i samfunnet*.

Uten profitt og akkumulasjon vil borgerskapet som økonomisk ledende klasse falle igjennom! Å eie produksjonsmidler er i seg sjøl ikke noe annet enn å eie endel døde ting. Først som kapital blir de nyttige, dvs. som materielle elementer som inngår i profittskapinga og akkumulasjonen. Hele tida forsvinner enkeltpersoner fra borgerskapet fordi de ikke greier å forvalte sin eiendom som profitabel kapital. At noen borgere «ramler» ut av borgerskapet spiller ikke noen rolle for borgerskapet som helhet. Men om borgerskapet som helhet får problemer med å anvende makta og eiendommen sin slik at det blir profitt og akkumulasjon, da blir det økonomiske grunnlaget for denne klassens herredømme i samfunnet og i staten trua!

Kapitalen *må* altså bli anvendt for å gi avkastning. Produksjonsmidlene *må* bli anvendt ved å ansette arbeidere og bruke produksjonsmidlene i en profitabel virksomhet. Dette er en form for «tvang» som borgerskapet som klasse er underlagt. *Hver enkelt kapitalist eller kapitalistgruppe* må sikre at sin kapital gir avkastning, ved styring av produksjonsmidlene, rasjonalisering, konsentrasjon av produksjonen, nedlegger, investeringer, kamp mot lønnsøkninger og arbeidstidsforkortelser, oppkjøp av annen profitabel kapital. Den herskende klasse som helhet må prøve å føre en økonomisk politikk som bidrar til at kapitalen er lønnsom.

Dette er altså den strategiske nødvendigheten for den herskende klassen, i økonomisk forstand. Tross at borgerskapet er mektig er den ikke uproblematisk. Innenlands møter

kapitalistgruppene konkurranse og rivalisering. Enda verre er det i forhold til *verdensmarkedet*, som uopphørlig legger et press på profitte. Videre er det forbundet med *klassekamp mot det arbeidende folket* å sikre kapitalens lønnsomhet: Kontroll av arbeiderklassen i produksjonen, styring av lønningene, holde tilbake overføringene til småborgerskapet, stramme inn den «uproduktive» offentlige sektoren.

Befestinga av det politiske herredømmet

Borgerskapet må også gjenskape den *politisk* herskende posisjonen sin. Den er bundet sammen med at de dominerende politiske kreftene garanterer den kapitalistiske samfunnsordninga, dvs. privatkapitalen, markedskreftene, understøttning av profitthjaka m.m.

Dette skjer i utgangspunktet gjennom herredømmet over det sentrale maktapparatet, staten. Til å begynne med, i kapitalismens tidligste fase, var dette politiske maktapparatet helt åpenlyst i henda på de «eiendomsbesittende» klassene. Også etterat de politiske rettene er utvida for folk flest fortsetter dette apparatet reelt å være borgerskapets.

«Befestinga av det økonomiske og politiske herredømmet»: Pisk og gulrot er midler for å kontrollere arbeiderklassen. Men er maktforholda stabile?

Kontrollen med statsmakta, den mest sentrale politiske organisasjonen i samfunnet, er altså et nøkkelement. Men kontrollen med den avhenger av forholdet mellom klassene i det kapitalistiske samfunnet.

Den herskende klassen må bevare sin egen *enhet*, sjølsagt ikke i alle spørsmål, men i de avgjørende. Et splittet borgerskap i uforsonlige fløyer ville ha store vansker med å opprettholde herskerstillinga si. Ei slik splitting kan skje i forbindelse med kamper om politisk system, kriger, okkupasjoner, eller utenrikspolitiske allianser. Den norske herskerklassen har stort sett holdt enheten gjennom avgjørende begivenheter i dette århundret (oppløsinga av unionen med Sverige 1905, spørsmålet om fascismen i mellomkrigstida, okkupasjonen 1940-1945, innordninga under USAs allianser etter 1945, EF-spørsmålet i 70- og 80-åra).

Borgerskapet må videre enten bygge en eller annen form for samforstand med de andre klassene, eller nøytralisere dem og kontrollere dem. Dette betyr konkret at de andre klassenes aktive politikere og organisasjoner ikke utfordrer eller går til kamp mot den kapitalistiske samfunnsordninga. Sjølsagt er det her viktige forskjeller mellom de andre klassenes ledere, og de vanlige arbeiderne og småborgerne. Om toppene i organisasjonene er konsolidert om kapitalismen, er det langt på vei nok, så lenge det ikke danner seg alternative organisasjoner som får stor oppslutning og bryter med det rådende systemet.

I Norge kan en si at det har vært en *allianse om samfunnssystemet* mellom borgerskapet og småborgerskapet. Småborgerskapet tar ikke del i herredømmet over samfunnet, slik den herskende klassen gjør gjennom posisjonene i stat og kapitalistiske konserner. Men de viktigste delene av småborgerskapet har likevel fått sin stilling trygga. Alliansen er uttrykt konkret ved at småborgerskapets dominerende representanter (i Bondelaget, de viktigste yrkesorganisasjonene for småborgerlige yrker m.m) ikke har vendt seg til noen samfunnsomveltende politiske krefter. Men denne alliansen har også fått store påkjenninger. EF-striden før 1972 var en ganske alvorlig kile inn i samforstanden mellom borgerskapet og deler av småborgerskapet. 1980-åra så ny skjerping på flere felt mellom de herskende og deler av småborgerskapet, som vi skal beskrive seinere.

Et annet avgjørende ledd er at borgerskapet beholder *politisk kontroll av arbeiderklassen*, spesielt de viktigste aktive deler i fagbevegelse og politiske partier. Sålenge dette sjiktet innafor arbeiderklassen slutter opp om de avgjørende trekka i samfunnsordninga er kapitalismen trygg. Framfor alt har den politiske representanten for dette i Norge vært Arbeiderpartiet i tida fra omkring 1930. Arbeiderpartiet har vært det fremste *borgerlige arbeiderpartiet*: Et parti med oppslutning fra arbeidere, men politisk hovedlinje å understøtte det borgerlige samfunnssystemet.

Metodene for å bevare den politiske ledelsen er mange. I verste fall er det nødvendig med åpen voldelig undertrykkelse. Men lettere er det om folk flest er ideologisk fanget av kapitalismen, og knyttet til det gjennom mange mekanismer, som vi så tidligere i dette kapitlet.

Ikke bare klassemotsigelsene kan underminere det politiske herredømmet til den herskende klassen. Også andre motsigelser kan ha stor betydning. I nyere tid betyr framfor alt *kvinneundertrykkinga* og *økologiske kriser* ei stor påkjenning for borgerskapets herredømme. Også her ligger det samfunns-motsigelser som kan true borgerskapets hegemoni.

I de neste kapitlene skal vi se mer konkret på borgerskapets herredømme, og forholdene mellom klassene, i Norge gjennom 1970- og 1980-åra.

STOPP OG TENK: Kan en si at samfunnssystemet blir opprettholdt av en «allianse» mellom borgerskap og småborgerskap? Hva med forholdet mellom borgerskap og arbeiderklasse?

I dette kapitlet.....

- har vi undersøkt den norske klassestrukturen
- drøfta kvinnes plassering i classesamfunnet
- analysert de viktigste økonomiske motsigelsene mellom klassene
- sett på alle de mekanismene som knytter arbeiderklassen til den kapitalistiske samfunnsordninga
- vist fram nøkkelen til borgerskapets strategiske maktposisjon i samfunnet: Det økonomiske herredømmet og den politiske kontrollen

Dette er kapittel 3 i studieboka

«Det norske samfunnssystemet i slutten av 20. århundret».

Øvrige kapitler kan lastes ned fra

<http://akp.no/ml-historie/pdf/studieboker/>